

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра соціології

**ФАХОВА СОЦІОЛОГІЧНА ОСВІТА НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ
В УКРАЇНІ**

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи

на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Виконав:

студент VI курсу групи 663

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Конюченко Олексій В'ячеславович

Науковий керівник:
доктор пед.наук.професор Мейжис І.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Ринок освітніх послуг – це середовище і сфера виробництва, просування, реалізації і споживання освітніх послуг. Під ринком освітніх послуг також розуміють матеріальні взаємовідносини між учасниками навчального процесу: тими, хто навчається, організаціями, які надають освітні послуги, а також фізичними і юридичними особами, які їх оплачують і якимось чином регламентують.

Соціологічна освіта в Україні — галузь вищої професійної освіти як соціального ін-ту держави, Метою Соціологічна освіта є створення, оновлення та поширення соціологічних знань, підготовка кваліфікованих фахівців. Тривалий час в УРСР з ідеологічних причин соціологічної освіти не було. Лише на поч. 70-х рр. у Київському та Харківському державних університетах розпочалося викладання окремих соціологічних курсів, а у 80-х рр. — створення перших кафедр соціології.

Сьогодні соціологічна освіта має мережу навчальні та наукові досліді, закладів, які здійснюють соціальну політику держави в системі освіти та науки. Соціологічна освіта охоплює 5 рівнів кваліфікаційної підготовки фахівців: бакалаври, спеціалісти, магістри, канд. та доктори наук. Вона має багато напрямів спеціалізації, зокрема — економічна соціологія, соціологія праці, науки, освіти, культури, політики, соціальні ін-ти, громадська думка, історія і теорія соціології та ін.

Соціологічна освіта у вищих навчальних закладах забезпечує певний чітко визначений комплекс спеціальних знань, умінь та навичок, які мають засвоїти майбутні фахівці. Одержавши відповідний диплом про кваліфікацію, вони займаються викладацькою та науковою, роботою, працюють у галузях прикладного соціологічного знання (інформаційне забезпечення, соціальне управління, прогнозування соціальних процесів, стану масової свідомості та суспільних настроїв).

Ступінь вивчення проблеми. Проблемам розвитку ринку освітніх послуг, основним засадам управління та напрямам вдосконалення системи

вищої освіти в сучасних умовах присвячено праці Александров В.О.[1] , Багдік'ян С.В.[3], Вакуленко, С. М.[6], Горбач, І. І.[10], Дмитрієв В. Ю.[16], Євтух, В.Б. [18], Каленюк І.С.[27], Кукушкина, Е. И.[33]. Оболенська Т.Є.[43]. Саєнко О. О.[47].

У класичному визначенні ринку, запропонованому одним з основоположників учення маркетингу Ф.Котлером[32] ("Ринок – сукупність наявних і потенційних покупців товару" [1, с. 54]), взаємини між суб'єктами ринку не згадуються. Це визначення не дає повного і правильного розуміння цього явища.

Проаналізувавши низку визначень ринку і ринку освітніх послуг, доходимо висновку, що варто дотримуватися такої концепції цього поняття: ринок освітніх послуг – це, по-перше, система взаємин між навчальними закладами та іншими суб'єктами ринку; по-друге, це взаємини із питань надання освітніх послуг, обміну, продажу і вжитку освітніх продуктів.

Виходячи з актуальності обраної теми та ступеню її розробленості в науковій літературі **метою даної роботи** є дослідження практик формування міського публічного простору як соціокультурного явища.

Об'єкт дослідження: ринок освітніх послуг .

Предмет дослідження: місце фахова соціологічної освіти на ринку освітніх послуг .

Мета дослідження: визначити місце фахової соціологічної освіти на ринку освітніх послуг в Україні.

Завдання дослідження:

1. Викласти історію наукового вивчення ринку освітніх послуг .
2. Визначити сутність та структуру освітніх послуг .
3. Охарактеризувати критерії та основні стратегії досягнення якості в системі освіти.
4. Описати стан та визначити проблеми соціологічної освіти в Україні.

Теоретичну базу дослідження складають підручники, монографії, наукові статті науковців, що розробляли питання фахової соціологічної освіти на ринку освітніх послуг в Україні. Емпіричну базу дослідження складають статистичні дані, результати емпіричних соціологічних досліджень, а також дані авторського дослідження.

Задачі, що вирішуються в роботі, визначили вибір як теоретичних (аналіз, систематизація, порівняння, узагальнення), так і емпіричних (анкетування, традиційний аналіз документів) методів дослідження.

Методи дослідження: Дана робота ґрунтується на використанні загальнонаукових (аналіз і синтез, збір, обробка та аналіз матеріалів з даної тематики, метод узагальнення та метод аналогії) та спеціальних методів (порівняльний, структурний та системний аналіз).

Дослідження даного питання в дипломній роботі були використані власне соціологічні методи, такі як анкетне опитування жителів міста, статистичний аналіз вступників до Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Практична значущість роботи. Результати, отримані нами після написання роботи можуть бути використані в таких напрямках: насамперед, у теорії та практиці таких наукових дисциплін, як теорія і практика у сфері зв'язків з громадськістю, журналістика, інформатика, політологія, інші спеціальні наукові дисципліни; також наші результати можуть використовуватись викладачами соціології та політології як теоретичні основи та практичні поради.

Апробація результатів роботи.

Публікації: Студентські наукові студії : Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – Випуск 22 (66). – 100 с.

Структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 72 найменувань, з яких 23 електронні джерела. Робота містить 6 таблиць, 12

малюнків. Загальний обсяг роботи складає 84 сторінки (з них 7 сторінок список використаних джерел, 7 – додатки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, розкрито методи і практичне значення дослідження.

У **першому розділі «Ринок освітніх послуг як об'єкт соціологічного дослідження.»** Здійснено аналіз наявних у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі підходів до вивчення ринку освітніх послуг.

У *підрозділі 1.1 «Історія наукового вивчення ринку освітніх послуг»* Досліджуючи категорію „освітня послуга”, ми дійшли висновку, що це поняття має дискусійний характер і, узагальнюючи різні твердження, можна сказати, що освітню послугу слід розглядати як систематизований процес отримання та засвоєння сукупності знань, інформації, який впливає на культурно-духовний та соціально-економічний розвиток суспільства.

У *підрозділі 1.2 «Освітні послуги: сутність та структура поняття»* Ринок освітніх послуг представляє сьогодні велике багатогалузеве економічне середовище, де створюється значущий елемент національного багатства – знання, уміння, навички, особисті інтелектуальні та професійні характеристики громадян. Стрімкий розвиток сучасного ринку освітніх послуг обумовлює необхідність детального дослідження тенденцій та закономірностей функціонування й розробки на цій основі напрямків його реформування. Створення ефективної та досконалої системи освітньої діяльності забезпечить можливість адекватно реагувати на потреби сучасної економіки.

У **другому розділі «Міський публічний простір як фактор соціальної взаємодії громадян»** розкрито характеристику критерій досягнення якості в системі освіти, а також проаналізовано основні стратегії для досягнення якості в системі освіти.

У *підрозділі 2.1 «Критерії та основні стратегії досягнення якості в системі освіти»* Охарактеризовано критерії досягнення якості в системі

освіти :-Професійна підготовка викладачів, їх особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо), методичне забезпечення навчального процесу (навчальні посібники, методичні розробки та ін., наявність системи контролю й оцінки викладання, рівня знань студентів, застосування сучасних освітніх технологій (активні методи навчання, Інтернет-технології і т. ін., -залученість викладачів і студентів до науково-дослідницької діяльності, відповідність навчальних програм із соціологічних дисциплін сучасним вимогам, -контакти з провідними закордонними соціологами, матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, забезпеченість науковою літературою із соціології, що відповідає сучасним вимогам, використання матеріалів соціологічних досліджень, спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця, стимулювання самостійної роботи студентів.

У *підрозділі 2.2 «Стан та проблематика соціологічної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства»* Соціологія викладається в навчальних закладах поряд з філософією, політологією, економікою, історією та деякими іншими гуманітарними науками і здебільшого серед них зв'язана з емпіричним дослідженням соціального життя суспільства. Вивчення соціології має забезпечити молоді одержання системного знання про суспільство, його структуру та розвиток. Цим, насамперед, обумовлюється необхідність загальної соціологічної підготовки студентів у навчальних закладах України. Тим часом вирішення важливого завдання у навчальних закладах гальмується рядом організаційних, теоретичних та методичних причин. Державні нормативні документи на викладання соціології в непрофільних навчальних закладах відводять один кредит часу (54 г.). Проте навіть ці обмежені години в реальній практиці, як правило, зменшуються. До того ж навчальні курси за змістом дуже нерівноцінні і неоптимальні, не враховують специфіки навчального закладу.

У третьому розділі «Фахова соціологічна освіта на ринку освітніх послуг м. Миколаєва» здійснено аналіз та інтерпретацію результатів емпіричного дослідження за одновимірними та двовимірними розподілами даних, а також проведення статистичного аналізу вступу ЧНУ ім .П. Могили на спеціальність соціологія у 2010-2018 рр.

1. У підрозділі 3.1 «Аналіз та інтерпретація результатів опитування жителів м. Миколаєва» на основі аналізу омнібусного опитування миколаївців було визначено, що більшість випускників міста готуються до вступу в Заклад Вищої Освіти (ЗВО). було виявлено що респонденти мали відповідь: Ні (49,5 %). Більшість респондентів вважають, що випускники оберуть ЗВО м. Миколаєва (26,7%), вважають що випускники будуть навчатися в м. Миколаєві. Але майже половина респондентів обирали відповідь (Важко відповісти 48,0%), найбільше потрібною освіта в умовах сучасної України являються :

- медична(28,3%);
- технічна(27%);
- економічна(22,8 %).

У підрозділі 3.2 Статистичний аналіз вступників до Чорноморського національного університету імені Петра Могили» Після проведення статистичного аналізу вступу ЧНУ ім .П. Могили на спеціальність соціологія, можна стверджувати, що в період становлення кафедри та факультету 2010-2014 рр. був розквіт подачі заяв на вступ факультету соціології. У 2012 був найбільший набір заяв на вступ спеціальності соціологія (357).

Нажаль після революції гідності 2014 року кількість заяв на спеціальність зменшувалась.

У ході написання даної магістерської роботи для досягнення її мети було виконано ряд завдань, що дозволили зробити наступні висновки та узагальнення:

Ринок освітніх послуг – це середовище і сфера виробництва, просування, реалізації і споживання освітніх послуг. Під ринком освітніх послуг також розуміють матеріальні взаємовідносини між учасниками навчального процесу: тими, хто навчається, організаціями, які надають освітні послуги, а також фізичними і юридичними особами, які їх оплачують і якимось чином регламентують.

У процесі роботи над темою дипломного дослідження була досягнута поставлена мета шляхом виконання наступних завдань:

1. Викладено історію наукового вивчення ринку освітніх послуг .

Соціологічна освіта в Україні — галузь вищої професійної освіти як соціального ін-ту держави, Метою Соціологічна освіта є створення, оновлення та поширення соціологічних знань, підготовка кваліфікованих фахівців. Тривалий час в УРСР з ідеологічних причин соціологічної освіти не було. Лише на поч. 70-х рр. у Київському та Харківському державних університетах розпочалося викладання окремих соціологічних курсів, а у 80-х рр. — створення перших кафедр соціології.

Сьогодні соціологічна освіта має мережу навчальні та наукові дослідів, закладів, які здійснюють соціальну політику держави в системі освіти та науки. Соціологічна освіта охоплює 5 рівнів кваліфікаційної підготовки фахівців: бакалаври, спеціалісти, магістри, канд. та доктори наук. Вона має багато напрямів спеціалізації, зокрема — економічна соціологія, соціологія праці, науки, освіти, культури, політики, соціальні ін-ти, громадська думка, історія і теорія соціології та ін.

Соціологічна освіта у вищих навчальних закладах забезпечує певний чітко визначений комплекс спеціальних знань, умінь та навичок, які мають засвоїти майбутні фахівці. Одержавши відповідний диплом про кваліфікацію, вони займаються викладацькою та науковою, роботою, працюють у галузях прикладного соціологічного знання (інформаційне забезпечення, соціальне управління, прогнозування соціальних процесів, стану масової свідомості та суспільних настроїв).

2. Визначити сутність та структуру освітніх послуг .

Перехід до ринкових відносин в освіті зумовив необхідність формування ринку освітніх послуг. Цьому в значній мірі сприяло скорочення бюджетного фінансування освітніх установ, скасування централізованого розподілу випускників, а також надання вузам значною правової та організаційно-економічної самостійності.

Однак, на думку фахівців, становлення ринку освітніх послуг - процес складний і носить в нашій країні багато в чому стихійний характер. Так, в країні відсутня єдина інформаційна база ринку освітніх послуг, не сформовані органи управління ринком, його інфраструктура, відсутня систематичне вивчення стану даного ринку і тенденцій його розвитку.

Виходячи з класифікації товарних ринків, ринок освітніх послуг є складовою частиною ринку товарів духовного виробництва, який в свою чергу є різновидом товарного ринку. Виходячи з визначення товарного ринку, який являє собою систему економічних зв'язків, по-перше, з виробниками і споживачами даного товару і, по-друге, всередині груп виробників і споживачів, можна сформулювати визначення ринку освітніх послуг. Так як ринок освітніх послуг є різновидом товарного ринку, отже, його визначення має відповідати визначенню товарного ринку з урахуванням специфіки, пов'язаної з характером послуг.

Отже, ринок освітніх послуг являє собою систему економічних відносин, які складаються між виробниками освітніх послуг, споживачами і посередниками з приводу виробництва, обміну і споживання освітніх послуг і продуктів.

Структура освіти включає: дошкільну освіту; загальну середню освіту; позашкільну освіту; професійно-технічну освіту; вищу освіту; післядипломну освіту; самоосвіту.

3. Охарактеризувати критерії та основні стратегії досягнення якості в системі освіти.

Характеристика критеріїв досягнення якості в системі освіти :

- 1. Професійна підготовка викладачів, їх особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо).
- 2. Методичне забезпечення навчального процесу (навчальні посібники, методичні розробки та ін.).
- 3. Наявність системи контролю й оцінки викладання, рівня знань студентів.
- 4. Застосування сучасних освітніх технологій (активні методи навчання, Інтернет-технології і т. ін.).
- 5. Залученість викладачів і студентів до науково-дослідницької діяльності.
- 6. Відповідність навчальних програм із соціологічних дисциплін сучасним вимогам.
- 7. Контакти з провідними закордонними соціологами.
- 8. Матеріально-технічне забезпечення навчального процесу.
- 9. Забезпеченість науковою літературою із соціології, що відповідає сучасним вимогам.
- 10. Використання матеріалів соціологічних досліджень.
- 11. Спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця.
- 12. Стимулювання самостійної роботи студентів.

А отже, основними, стратегічними пріоритетами реформування соціологічної освіти є:

- Підготовка і підвищення кваліфікації (перепідготовка) викладачів соціологічних дисциплін та дослідників.

Особливостями становлення соціологічної освіти є те, що часто-густо викладачі не мають фахової освіти, а масові форми підвищення кваліфікації (що доступні викладачам невеликих вузів і тим, які працюють поза межами основних соціологічних центрів) неефективні. Форми ефективного

підвищення кваліфікації, що відповідають сучасним вимогам, такі, як, літні школи, майстер-класи, стажування у провідних вузах тощо, поки що не стали масовими. Треба наполегливіше вирішувати проблему створення системи підвищення кваліфікації.

- Узагальнення нових практик викладання соціології, використання у навчальному процесі результатів наукових досліджень.

Сучасна соціологічна освіта (фахова чи не фахова) має базуватися на новітніх освітніх технологіях. Перш за все мається на увазі її інтерактивність, використання інформаційних технологій. Потребує свого посилення увага до поза-аудиторної, самостійної роботи як важливої складової засвоєння знань, умінь та навичок студентами. Не менш важливим в цьому плані є використання нових практик оцінки рівня знань студентів. Невід'ємною складовою навчального процесу повинні бути результати наукових досліджень (перш за все новітніх), аналіз реальної практики.

- Навчально-методичне та наукове забезпечення навчального процесу.

Йдеться як про модернізацію, оновлення наукового та методичного забезпечення, так і про створення сучасного науково-методичного комплексу, адекватного до вимог багатоступеневої освіти.

- Налагодження контактів із закордонними вченими.

Звичайно, такі комунікативні контакти існували завжди. Справа знову ж таки не тільки в тому, є вони, чи ні, а перш за все, як на мою думку, у відсутності системи у цій роботі, відсутності імпульсів з боку керівництва вузів до встановлення таких контактів викладачами і науковцями.

4. Описати стан та визначити проблеми соціологічної освіти в Україні.

Соціологія викладається в навчальних закладах поряд з філософією, політологією, економікою, історією та деякими іншими гуманітарними науками і здебільшого серед них зв'язана з емпіричним дослідженням соціального життя суспільства. Вивчення соціології має забезпечити молоді одержання системного знання про суспільство, його структуру та розвиток. Цим, насамперед, обумовлюється необхідність загальної соціологічної підготовки студентів у навчальних закладах України. Тим часом вирішення важливого завдання у навчальних закладах гальмується рядом організаційних, теоретичних та методичних причин. Державні нормативні документи на викладання соціології в непрофільних навчальних закладах відводять один кредит часу (54 г.). Проте навіть ці обмежені години в реальній практиці, як правило, зменшуються. До того ж навчальні курси за змістом дуже нерівноцінні і неоптимальні, не враховують специфіки навчального закладу.

Дуже прикро, коли на сьогоднішній день соціологію читає викладач, якому за 70 років і від марксизму-ленінізму він не хоче відійти, а студенти на предмет соціології не хочуть ходити, бо їм не цікаво. Тоді як молоді спеціалісти з дипломом викладача соціології не можуть знайти собі місце праці, оскільки соціологію в коледжах і училищах читають спеціалісти з інших наукових галузей. Цей аспект працевлаштування фахівців з соціології потребує також докорінного реформування в системі освіти.

Також було проаналізовано та інтерпретовано результати емпіричного дослідження.

Після проведення статистичного аналізу вступу ЧНУ ім .П. Могили на спеціальність соціологія, можна стверджувати, що в період становлення кафедри та факультету 2010-2014 рр. був розквіт подачі заяв на вступ факультету соціології. У 2012 був найбільший набір заяв на вступ спеціальності соціологія (357).

Нажаль після революції гідності 2014 року кількість заяв на спеціальність зменшувалась.

Зроблено статистичний аналіз Закладу Вищої Освіти, єдиного в Миколаєві випускаючого студентів за спеціальністю соціолога(ЧНУ ім. П. Могили). Проаналізовано за такими критеріями: кількість поданих заяв, всього місць, максимальна можливість бюджетних місць; за період 2010–2018 р. у розрізі бакалавра, спеціаліста та магістра.

АНОТАЦІЯ

Конюченко О. В. Фахова соціологічна освіта на ринку освітніх послуг в Україні – На правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2019.

Соціологічна освіта в Україні – це порівняно нова галузь вищої професійної освіти як соціального інституту. Метою соціологічної освіти є створення, оновлення та поширення соціологічних знань і підготовка кваліфікованих фахівців. В сучасних умовах соціологічна освіта України має певну мережу навчальних та науково-дослідних закладів, що здійснюють соціальну політику держави в системі науки та освіти. Об'єкт дослідження: ринок освітніх послуг. Предмет дослідження: місце фахова соціологічної освіти на ринку освітніх послуг .

. Поліпшення соціологічної освіти в навчальних закладах України вимагає розв'язання двох основних проблем: проблем викладання соціології в непрофільних закладах освіти та проблеми якісної на рівні сучасних вимог підготовки фахівців з соціології.

Ринок освітніх послуг – це середовище і сфера виробництва, просування, реалізації і споживання освітніх послуг. Під ринком освітніх послуг також розуміють матеріальні взаємовідносини між учасниками навчального процесу: тими, хто навчається, організаціями, які надають освітні послуги, а також фізичними і юридичними особами, які їх оплачують і якимось чином регламентують.

SUMMARY

Konyuchenko O. V. Professional sociological education in the market of educational services in Ukraine - On the rights of the manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree "Master". Petro Mohyla Black Sea National University. - Mykolaiv, 2019.

Sociological education in Ukraine is a relatively new branch of higher professional education as a social institution. The purpose of sociological education is the creation, updating and dissemination of sociological knowledge and the training of skilled professionals. In modern conditions, the sociological education of Ukraine has a certain network of educational and research institutions that carry out the social policy of the state in the system of science and education. Object of research: market of educational services. Subject of research: the place of professional sociological education in the market of educational services.

Improving sociological education in Ukrainian educational institutions requires solving two main problems: the problems of teaching sociology in non-core educational institutions and the problems of quality at the level of modern requirements for the training of specialists in sociology.

The market of educational services is an environment and a sphere of production, promotion, sale and consumption of educational services. The market of educational services also understands the material relationships between participants in the educational process: those who study, organizations that provide educational services, as well as individuals and legal entities who pay and regulate in some way.

Keywords: education, market of educational services, educational service